

RECENZÍÓ

**Rácz Andrea (szerk.) (2018):
Szülői kompetenciafejlesztést célzó modellprogramok
a gyermekjóléti szolgáltatások tárházában**

Rubeus Egyesület, p. 353.

NEMES-ZÁMBÓ GABRIELLA¹

„Minden gyerekben, mikor megszületik, ott van egy zenei kotta, egy partitúra. De sok feltétele van annak, hogy a kottából muzsika legyen. Másként fog szólni jó zenészekkel, jó akusztikával, várakozással teli közönnyel, megint másként, ha a karmester, a terem, a hangszerek rosszak. És lehet, hogy egyáltalán nem szólal meg. Mai tudásunk mellett a partitúrát nem is ismerjük. Csak a feltételeken tudunk változtatni, ha azt szeretnénk, hogy a gyerekek zenéje szebben szóljon. Ezzel a metaforával világítja meg Albert Jaquard, korunk egyik legnagyobb genetikus, a környezeti feltételek és a genetika, az öröklött gének kölcsönhatását. Minél egyenlőtlenebb egy társadalom, annál nagyobbak a gyerek fejlődésére, 'megszólaló zenéjére' ható környezeti különbségek.” (Darvas – Ferge szerzőpárost idézi Darvas 2018: 55)

A Gyermek- és Ifjúságvédelmi Tanulmányok-sorozat legújabb tanulmánykötete egy innovatív modellprogram elméleti és gyakorlati megvalósulását foglalja össze. Fél év alatt, öt helyszínen, négy szakértő és egy mentor segítségével egy olyan intenzív családmegtartó modell kialakulását, folyamatát és eredményeit követhetjük nyomon, melyek adaptálható módszerekként a folyamatos visszajelzés, rugalmasság és elhivatottság jegyében jönnek létre.

Az intenzív családmegtartó szolgáltatások sajátos jellemzőit beépítve (krízisben lévő gyermek, család segítségére; időhatáros szolgáltatásként; szakemberek folyamatos elérhetősége mellett) igyekeztek olyan modellprogramok és ezen belül tevékenységek, tréningek fejlesztését megvalósítani, melyek adott idő alatt a lehető leghatékonyabban, komplex módon képesek támogatni a krízisben lévő családokat. A családok segítése azonban egy hosszan tartó folyamat, melynél a probléma feltá-

¹ PhD hallgató, Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program, Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola.

RECENZÍÓ

rása és beazonosítása sokszor csak a kiemelés után történik meg. Ennek megfelelően a kötet többdimenziós megközelítést szorgalmaz. Mindamelllett, hogy az említett modellprogramok elsősorban a gyermekjóléti szolgáltatások területén formálódtak és működtek, a szerzők felhívják figyelmünket nemcsak a gyermekvédelmi ellátások és a gyermekjóléti szolgáltatások integrált működésének szükségességére, hanem a multidiszciplinaritásban rejlő kiaknázatlan lehetőségekre is.

A kötet négy nagyobb egységre tagolva (a szülői kompetenciafejlesztés szakmai háttere, a modellprogramok áttekintése, a modellprogramok értékelése mentori szemmel, valamint a modellprogramok kutatók által értékelve) az elméleti megfontolásokat követően tematikusan vázolja fel az öt modellprogram megvalósulásának folyamatát.

A modellprogramok eltérő helyszíneken és feltételek mellett zajlottak, de számos attribútumban egyeznek. A formai kereteken túl (indikátorok, dokumentáció, információanyag) a tartalmi elemek mind a későbbi beágyazhatóságot és a rendszerszintű alkalmazást vetítik előre. Az eltérő csoportösszetételek, tevékenységi formák ellenére csakugyan hasonlóságot fedezhetünk fel a programok és a szereplők kapcsolatának intenzitásában, a programok személyességében és a prevenció elteljesülésében². Az együttműködés ezáltal több szinten valósul meg: az intézmények között, a szakmaterületek között, valamint a szülők-gyermekek-szakemberek viszonyában. A programok egyszerre tartalmaznak tehát standard elemeket (az intenzív családmegtartáson alapulva), de egyúttal hely- és helyzetspecifikus megoldásokat, melyek aktuális, valós igényekre épülnek. Ebben a szakmai diverzitásban sikerekről számolnak be a programokat megvalósító szakemberek mind a részvételt, mind a programok hatékonyságát és a későbbi visszajelzéseket említve. Legfőbb akadályozó tényezőként a családok – főként a szülők – bevonásának nehézségét említették a megvalósítók, mely elsősorban a csoportos foglalkozásokkal szemben támasztott ellenérzéseknek tulajdonítható. A szülők bevonása és a későbbi lemorzsolódás elkerülése egyaránt rugalmasságot és kellő reflexivitást igényelt a szakemberek részéről. Az ismertető fejezetek végén található mellékletek (képek, dokumentációs anyagok) segítik, hogy mélyebb betekintést nyerjünk a tevékenységek folyamatába. Mindezt nagyban alátámasztja a modellprogramok bemutatását követő mentori értékelő fejezet, továbbá a kutatói reflexiók. A programok eredményességének mérése érdekében a szerzők kvalitatív és kvantitatív módszereket is alkalmaztak, a reziliencia³ mérésére ugyanakkor új mérőeszközöket is fejlesztettek. A szülőkkel készített

² Néhány példa a programokra a teljesség igénye nélkül: interaktív programsorozat kamaszgyerekek és kamaszt nevelő szülők számára, háztartásismereti-foglalkozás, tréningalkalmak (önismereti csoportok), otthoni konzultáció, szabaduló szoba, Családi Csoport Konferencia.

³ „A reziliencia különböző fogalmi meghatározásainak közös kiindulópontja a „rugalmasság”, amely társadalomtudományi paradigmaként egy olyan sajátosságként értelmezhető, ami az egyént a hosszan tartó nehézségek, súlyos traumatizáló hatások ellenére is képessé teszi a boldogulásra.” (Homoki 2018: 312)

RECENZÍÓ

interjúkból származó idézetek hitelesen érzékeltetik a hosszútávú, mélyreható eredményeket (pl. gyermekekhez fűződő viszony átértékelése, türelem és megfontoltság szerepe a mindennapokban). A 151 kliens által kitöltött kérdőív szintén igazolja a modellek hatékonyságát: a különböző dimenziókban⁴ mind magasfokú elégedettség tapasztalható. Az elégedettségi skálán négyes vagy jeles értékkel bírnak a dimenziók, összességében pedig szintén jeles minősítéssel értékelték a programokat.

A reziliencia tekintetében a GYIRM 25 itemből álló skálája mellett a kutatás során fejlesztett 10 év alatti gyermekekre vonatkozó reziliencia-skálával, valamint szülői attitűdmérő skála segítségével mérték fel a programok hatását⁵. A pozitív irányú változások ezen mérőeszközök által is megerősítést nyernek. A leghangsúlyosabban a szülők között és a szülő-gyermek viszony alakulásában látható változás, de a párkapcsolatokra vonatkozóan is pozitív kapcsolatot jeleznek az értékek.

A kötet logikusan áttekintve, a szükséges elméleti alapokat biztosítva olyan modellprogramokat tár az olvasó elé, amelyek működtetése egyszerre jelent szakmai kihívást és innovatív fejlesztési munkát a szakemberek számára. Ez az újító szellem átjárja mind a modellprogramok gyakorlati megvalósítását, mind a mentori és kutatói nézőpontokat. Különböző tudományágak, szakmaterületek összekapcsolásával, komplex programok életre hívásával – ha sokszor újra tervezést is követeltek a programok –, a kapcsolatok minőségében végbement változások, a kompetenciafejlesztés és a tudásanyag átadása hatékonyan megvalósult. A kötet végére nem marad kétség az olvasóban: szükség van az innovatív, gyermekközpontú, de egyben a családokra is fókuszáló, egyedi igényeket kielégítő komplex fejlesztésekre.

⁴ Előzetes elvárások, családi problémák megoldása, gyermekekkel való kapcsolat erősítése, párjával való kapcsolat erősítése, szülői szerep erősítése, szakemberek hozzáállása és felkészültsége, szerzett ismeretek jövőbeli hasznosítása, találkozások időkerete, helyszín és annak fizikai környezete, teljes program értékelése.

⁵ A reziliencia mérésére szolgáló mérőeszközökről részletesen olvashatnak a kötetben (Homoki 2018).